

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/56577>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-08 and may be subject to change.

Variaties op een geschiedenis

Er zijn vele manieren om een artikel te lezen, zoals er vele manieren zijn om een geschiedenis te schrijven. Ik eindig mijn artikel in het jubileumnummer van de *Internationale Spectator* met de opmerking dat in een dergelijk kort artikel 'niet de geschiedenis van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking' geschreven kan zijn en dat ik 'slechts één (belangrijk) aspect van het belangrijkste onderdeel van die samenwerking, de *bilaterale hulp*' heb behandeld (cursering in gedrukt artikel, PH). Als Theo Ruyter in alle eerlijkheid die zinnen tot zich genomen had, dan had hij gezien dat de bodem onder veel van zijn argumenten was weggevallen. In zeven pagina's valt niet veel geschiedenis te schrijven.

Theo Ruyter zou dan misschien ook hebben kunnen begrijpen dat ik geen aandacht heb besteed aan het 'herstructureringspotje' van Lubbers en Pronk, omdat het nauwelijks betekenis heeft gehad. Het Nederlandse bedrijfsleven heeft nauwelijks gebruik gemaakt van de middelen die beschikbaar waren in dat potje, zoals het ook niet of nauwelijks een beroep deed op andere investeringsinstrumenten (NOF, WHI, POPM), die figureerden of figureren op de ontwikkelingsbegroting. Daar ging de verzuchting van Jan de Koning (zoals aangehaald in mijn artikel) ook over. Alleen als er producten te leveren waren onder deze regelingen (zoals in nogal wat FMO-projecten in die tijd), stond meestal dezelfde kleine groep bedrijven in de rij (VMF-Stork, DAF, Fokker, de scheepsbouw, Philips).

Niet de ontbinding van de hulp is mijn 'kroongetuige', zoals Theo Ruyter dat noemt, maar de hoeveelheid aan begrotingsmiddelen die uiteindelijk bij het Nederlandse bedrijfsleven of direct ten behoeve daarvan wordt besteed. Minister Udink gebruikte al, om aan te duiden dat het Nederlandse bedrijfsleven in hoge mate profiteerde van de hulp, het zogenaamde *terugvloeiingspercentage*, oftewel dat deel van de bilaterale hulp dat besteed werd aan de aankoop van goederen en diensten in Nederland. Die bilaterale hulp is altijd verreweg het belangrijkste onderdeel geweest waarom het 'gevecht' tussen de dominee en de koopman plaats had, omdat *daar* ook het grootste deel van het geld in zat. Andere potjes ten behoeve van het bedrijfsleven, zoals de ontwikkelingsrelevante exporttransacties (ORET) of investeringssubsidies, zijn daarmee vergeleken marginaal.

Als men dat politieke gevecht beschrijft, dan heeft dat niets met donor-centrisme te maken. Het gaat om een strijd om de besteding van via belasting in het donorland verkregen middelen. Die kunnen aan korte-termijn-, directe economische belangen worden besteed (exportbevordering) en daarvoor staat 'de koopman'. Of die kunnen aangewend worden ten behoeve van lange-termijndoelen, 'ontwikkeling' of 'armoedebestrijding' en daarvoor staat 'de dominee' (en die laatste staat dus niet voor 'geestelijke verrijking' in deze allegorie, maar voor meer ideële doelen). Het is zeer legitiem om daaraan aandacht te besteden, juist ook omdat dat gevecht de basis vormde voor de instelling van de Nederlandse bilaterale hulp begin jaren zestig. Theo Ruyter weet dat ik in een hele serie andere publicaties aandacht heb besteed aan de effecten van ontwikkelingssamenwerking in enge én in brede zin.

Die bilaterale hulp mag dan verhoudingsgewijs iets zijn afgenomen de afgelopen jaren, maar dat is niet ten faveure van export-gerichte fondsen gegaan, maar juist van begrotingsonderdelen die bedoeld zijn voor particuliere ontwikkelingsorganisaties. Dat *terugvloeiingspercentage* in de bilaterale hulp is tot nagenoeg nul gedaald en daarmee zit Nederland in vergelijking tot andere donoren verreweg het laagst. Het duidt aan dat de slag om de bilaterale hulp door 'de koopman' is verloren en dat is een beduidend verschil met de jaren zestig, zeventig en tachtig.

Ik denk dat één van de opmerkelijke zaken juist van het beleid van Agnes van Ardenne in de afgelopen jaren de hoge mate van continuïteit is geweest in vergelijking tot het beleid van Herfkens en het weer oppikken van punten van Pronk. Dat geldt de steun voor donor-harmonisatie en sector-programma's, maar ook voor het coherentie-dossier. Ik zie die 'gouden tijden' voor dat bedrijfsleven, zeker in het ontwikkelingsbeleid, dan ook niet. Tenzij je, zoals Theo Ruyter doet, rare redeneringen gaat opbouwen en particuliere (non-profit) ontwikkelingsorganisaties ineens tot het bedrijfsleven gaat rekenen. Ik denk dat HIVOS of Novib-Oxfam, om er maar eens twee te noemen, zich geenszins kunnen vinden in Ruyters opmerking dat zij 'geruisloos in dat bedrijfsleven zijn opgegaan'.

Ten slotte, het Nederlandse bedrijfsleven was altijd al in hoge mate geïnternationaliseerd, maar het op-

merkelijke is juist dat deze oriëntatie de laatste vijftig jaar altijd veel meer de Westerse wereld gegolden heeft dan ontwikkelingslanden. De Nederlandse export naar ontwikkelingslanden was jarenlang minder dan de helft van het gemiddelde van de gezamenlijke OESO-landen. De Nederlandse investeringen in ontwikkelingslanden lagen eveneens verhoudingsgewijs beduidend lager dan die van andere Westerse landen en dat geldt te meer als de investeringen van de giganten (Shell, Unilever) worden afgetrokken. Investeringsstromen vanuit Nederland gaan al jaren vooral naar de Verenigde Staten en daarna vooral naar andere Europese landen. Ik vraag me af of de winsten die daarop gemaakt worden, door Theo

Ruyter ook aangeduid worden met de jaren-zestig-term 'omgekeerde ontwikkelingshulp'. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat Theo Ruyter sterk in die jaren is blijven hangen en daardoor het zicht verloren heeft op de grote veranderingen die hebben plaatsgehad, niet alleen in de bilaterale hulp, maar ook in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking als geheel.

Paul Hoebink is werkzaam bij het Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN) aan de Radboud Universiteit Nijmegen en lid van de algemene redactie van de *Internationale Spectator*.